

*Затверджено
на засіданні кафедри філології
від 27 лютого 2023 року № 7*

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

до атестації на здобуття ОР «БАКАЛАВР» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності «Середня освіта (українська мова і література)» (2022/2023 н.р.)

ФОНЕТИКА

1. Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення і як навчальна дисципліна. Зміст, обсяг, завдання курсу.
2. Українська мова – національна мова українського народу. Місце української мови серед мов світу. Зв'язок української мови з іншими мовами.
3. Українська літературна мова та її головні риси. Мовна норма. Типи мовних норм.
4. Шляхи і тенденції розвитку сучасної української літературної мови. Мовне законодавство та мовна політика в Україні.
5. Фонетика як лінгвістична дисципліна. Предмет і завдання фонетики. Сегментні та суперсегментні фонетичні одиниці. Основні праці з питань фонетики.
6. Мовний звук як основна фонетична одиниця; аспекти вивчення мовного звука. Звук і фонема.
7. Голосні і приголосні звуки, їхні ознаки і творення. Класифікація голосних звуків.
8. Класифікація приголосних звуків: 1) за участю голосу і шуму; 2) за місцем творення; 3) за способом творення; 4) за відсутністю чи наявністю палаталізації; 5) за звуковим враженням.
9. Позиційні та комбінаторні зміни звуків. Позиційні зміни: кількісна і якісна редукація голосних, оглушення дзвінких приголосних у кінці слова, протеза.

10. Акомодация, її види. Основні вияви акомодациї голосних в українській мові: назалізація, лабіалізація, акомодация голосних до м'яких приголосних. Акомодация приголосних до сусідніх голосних: лабіалізація приголосних, неповна палаталізація.
11. Асиміляція приголосних і її різновиди: 1) асиміляція за дзвінкістю; 2) асиміляція за глухістю; 3) асиміляція за місцем і способом творення; 4) асиміляція за м'якістю; 5) асиміляція за твердістю.
12. Дисиміляція. Спрощення у групах приголосних. Подовження і подвоєння приголосних.
13. Склад як фонетична одиниця. Характеристика складів. Український складоподіл.
14. Наголос. Характер українського наголосу. Фонетичне слово. Проклітики та енклітики.
15. Фонологія як розділ науки про мову. Фонема, її функції. Головні вияви і варіанти фонем.
16. Диференційні ознаки фонем і їх нейтралізація. Фонологічна кореляція. Поняття про мінімальну пару.
17. Голосні фонем сучасної української літературної мови, їхня характеристика.
18. Приголосні фонем сучасної української літературної мови, їхня характеристика.
19. Морфонологія як мовознавча дисципліна. Поняття про морф і морфону. Типи чергувань.
20. Морфонологічні чергування голосних: чергування /o/, /e/ // /i/; чергування /o/, /e/ // /ø/; чергування /e/ // /o/ після шиплячих і /й/; звукосполучення -ри-, -ли-, -ро-, -ло- між приголосними.
21. Історичні чергування приголосних: чергування внаслідок I, II, III палаталізацій; чергування приголосних під впливом j.
22. Орфоепія як розділ науки про мову. Предмет орфоепії. Норми літературної вимови, їх значення. Порушення правил літературної вимови. Типи вимовних помилок.

23. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови: вимова голосних, приголосних звуків; вимова звукосполучень; акцентні норми.

24. Орфографія як лінгвістична дисципліна. Основні поняття орфографії. Принципи української орфографії.

25. Графіка. Графічна система сучасної української літературної мови. Співвідношення між буквами і фонемами сучасної української літературної мови.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. СЛОВОТВІР

1. Лексикологія. Поняття про лексичну систему. Проблематика в лексикології. Основні праці з питань лексикології мови.

2. Слово – основна одиниця лексичної системи. Ознаки слова. Слово та поняття. Слово і номінативна функція мови. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень слів в українській мові.

3. Структура лексичного значення. Поняття лексеми. Компонентний аналіз значення слова. Внутрішня форма слова.

4. Багатозначність слова. Причини багатозначності. Співвідношення: багатозначність – синонімія – антонімія. Характер і організація лексико-семантичних варіантів у структурі полісемантичного слова.

5. Слова з прямим і переносним значенням. Основні способи перенесення значень слів. Метафора. Метонімія. Синекдоха.

6. Однозначні слова. Терміни. Ознаки термінів.

7. Омоніми. Шляхи походження омонімів. Співвідношення полісемії та омонімії. Міжмовні омоніми.

8. Синоніми. Джерела синонімії. Синонімічний ряд. Домінанта синонімічного ряду. Класифікація та стилістична роль синонімів.

9. Антоніми. Загальномовні та контекстуальні антоніми. Стилiстичне використання антонімів.

10. Пароніми. Загальна характеристика. Стилiстичне використання паронімів: паронімія.

11. Склад української лексики з погляду її походження. Основні лексичні пласти української мови: індоєвропейська, праслов'янська та спільносхіднослов'янська лексика в складі української мови.
12. Власне українська лексика. Фонетичні, морфологічні та словотвірні особливості власне українських слів.
13. Іншомовна лексика в складі української мови. Джерела та характер запозичень. Найдавніші запозичення в лексичній системі української мови. Тюркізми.
14. Слова старогрецького та латинського походження в складі української лексики. Їхні ознаки.
15. Старослов'янізми в українській мові, їхні ознаки. Стилiстичне використання старослов'янiзмiв. Лексичні запозичення з російської, білоруської та польської мов.
16. Слова, запозичені із західноєвропейських мов (німецької, англійської та французької), їхні ознаки. Екзотизми та інтернаціоналізми (міжнаціональні слова) в складі української лексики.
17. Фонетичне, морфологічне та семантичне освоєння слів іншомовного походження. Українські слова в інших мовах. Місце іншомовних слів у лексиці української мови.
18. Лексика української мови з погляду її вживання. Поняття „активна і пасивна лексика”. Застарілі слова. Історизми як вид архаїзмів. Стилiстичне використання застарілих слів.
19. Неологізми. Причини їх виникнення. Загальномовні (узуальні) та індивідуально-авторські (оказіональні) неологізми.
20. Територіальні діалектизми, їхні види. Жаргонізми та арготизми в українській мові. Загальна характеристика. Професійна лексика.
21. Склад української лексики з погляду її функціонально-стильового використання: загальноновживана (міжстильова) лексика і стилістично маркована: розмовно-побутова, суспільно-політична, офіційно-ділова, науково-термінологічна, емоційно-експресивна і книжна лексика.
22. Фразеологія як розділ мовознавства. Фразеологізм, його ознаки. Співвідношення фразеологізму із синтаксично вільними словосполученнями та словом. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови: дієслівні, іменникові,

прикметникові, прислівникові, вигуківі фразеологізми. Синтаксичні функції фразеологічних одиниць.

23. Основні класифікації фразеологізмів. Лексико-граматичні зміни у фразеологічних одиницях: скорочення лексичного складу, заміна одного компонента іншим, розширення і звуження обсягу їх значень.

24. Джерела української фразеології: професійне, античне, релігійне. Художня література (українська та зарубіжна) як джерело фразеологізмів.

25. Системні відношення у фразеології: полісемія, омонімія, синонімія та антонімія фразеологічних одиниць. Явище варіантності у сфері фразеології. Пареміологія. Паремії. Види паремій. Загальна характеристика.

26. Предмет і завдання лексикографії. Словник. Основні типи словників. Енциклопедичні та лінгвістичні словники. Загальна характеристика.

27. Історія української лексикографії: основні етапи та найважливіші лексикографічні праці.

28. Слово як об'єкт морфемного та словотвірного аналізів. Морфеміка. Морфема – мінімальна значуща частина слова. Морф. Аломорф. Варіанти морфеми. Коренева морфема.

29. Характеристика афіксальних морфем: префікс, суфікс (нульовий суфікс), закінчення, постфікс, інтерфікс, конфікс, уніфікс. Афіксоїди (суфіксоїди та префіксоїди).

30. Основа слова. Основні зміни в морфемній будові слова: опрощення, перерозклад, ускладнення.

31. Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації. Основоцентричний і формантоцентричний словотвір. Твірна (похідна і непохідна) основа та словотворчий засіб. Загальна характеристика.

32. Словотвірне значення. Словотвірна модель. Словотвірний тип. Комплексні одиниці словотвору, їхня характеристика.

33. Способи словотворення в сучасній українській мові. Неморфологічні способи словотворення: лексико-семантичний, лексико-синтаксичний, морфолого-синтаксичний (його різновиди: субстантивація, ад'єктивація, прономіналізація, адвербіалізація).

34. Основні різновиди морфологічного способу словотворення: суфіксальний, безафіксний (нульова суфіксація), префіксальний, префіксально-суфіксальний, постфіксальний, основоскладання, аббревіація.

МОРФОЛОГІЯ

1. Граматика української мови, її зміст і завдання, основні поняття граматики: граматична категорія, граматичне значення, граматична форма. Способи і засоби вираження граматичного значення.
2. Система граматичних категорій у сучасній українській мові. Характеристика основних граматичних праць другої половини ХХ – початку ХХІ століття (монографічні дослідження, найважливіші підручники).
3. Вчення про частини мови. Принципи поділу слів на частини мови. Класифікація частин мови. Явища переходу в системі частин мови.
4. Іменник як частина мови, загальна характеристика категоріального значення, морфологічних ознак, синтаксичних функцій. Лексико-граматичні розряди іменника.
5. Категорія роду іменників. Іменники спільного роду. Хитання в роді. Рід невідмінюваних іменників.
6. Категорія числа іменників. Однинні та множинні іменники. Залишки форм двоїни у сучасній українській мові.
7. Категорія відмінка іменників. Відмінкова система іменника сучасної української мови. Основні значення відмінків.
8. Поділ іменників на відміни та групи. Іменники, що перебувають поза відмінами. Особливості словозміни іменників I відміни. Особливості словозміни іменників II відміни. Особливості словозміни іменників III і IV відмін іменників. Словотвір іменників. Субстантивація.
9. Прикметник як частина мови, загальна характеристика значення, морфологічних ознак і синтаксичних функцій. Лексико-граматичні розряди прикметників, їх значення, творення і вживання. Перехідні лексико-граматичні розряди прикметників.
10. Ступені порівняння прикметників (синтетичні та аналітичні форми). Прикметники, що не утворюють ступенів порівняння. Повні і короткі прикметники. Стягнені та нестягнені форми повних прикметників. Словозміна прикметників. Словотвір прикметників.

11. Числівник як частина мови, загальна характеристика значення, морфологічних ознак і синтаксичних функцій. Формування числівника як частини мови. Нумералізація.
12. Розряди числівників за значенням. Групи числівників за будовою. Відмінювання і правопис числівників. Синтаксичні зв'язки числівників з іменниками.
13. Займенник у системі частин мови: специфіка значення, морфологічних ознак і синтаксичних функцій. Розряди займенників за значенням. Відмінювання і правопис займенників. Проніміналізація. Перехід займенників до інших частин мови.
14. Дієслово як частина мови, загальна характеристика значення, морфологічних ознак, синтаксичних функцій. Дієслівні форми. Типи дієслівних основ.
15. Категорія виду дієслова, її значення. Способи і засоби творення видових пар. Одновидові та двовидові дієслова.
16. Категорія перехідності/неперехідності дієслів. Категорія стану дієслів.
17. Категорія способу дієслів. Значення, творення і вживання способових форм.
18. Категорія часу дієслів. Значення, творення і вживання часових форм. Поділ дієслів на дієвідміни. Словозміна дієслів архаїчної групи. Словотвір дієслів.
19. Дієприкметник, його значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції. Предикативні форми на -но, -то. Дієприслівник, його значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції.
20. Прислівник у системі частин мови, його значення, морфологічні ознаки і синтаксичні функції. Розряди прислівників за значенням. Словотвір прислівників. Адвербіалізація.
21. Слова категорії стану (станівник, предикативні прислівники) та модальні слова (модальник, модальні прислівники) у системі частин мови.
22. Граматичний статус службових слів: основні підходи до визначення. Прийменник як частина мови, загальна характеристика. Семантичні типи прийменників. Зв'язок прийменників із відмінковими формами іменників. Походження прийменників та їх морфологічний склад. Препозиціоналізація.

23. Сполучник як частина мови, загальна характеристика. Групи сполучників за значенням, за будовою, за способом уживання в реченні. Розмежування сполучників і сполучних слів. Кон'юнкціоналізація.

24. Частка як частина мови, функції часток у реченні. Функціонально-семантична класифікація часток. Групи часток за походженням та місцем розташування в реченні. Партикуляція.

25. Вигук у системі частин мови. Класифікація вигуків за значенням. Групи вигуків за походженням та будовою. Інтер'єктивізація. Звуконаслідувальні слова.

СИНТАКСИС

1. Словосполучення та інші сполучення слів. Типи словосполучень за частиномовним вираженням головного слова. Типи підрядного зв'язку в словосполученні. Семантичні відношення між компонентами словосполучення.

2. Речення як основна синтаксична одиниця. Ознаки речення. Класифікація речень за метою висловлювання, ставленням до дійсності, інтонацією.

3. Ознаки простого речення. Види простих речень (двоскладні, односкладні, нечленовані; поширені/непоширені).

4. Підмет як головний член двоскладного речення. Види підметів, морфологічні засоби їх вираження.

5. Види присудків. Простий дієслівний та простий дієслівний ускладнений присудок. Дієслівний складений присудок. Іменний складений присудок. Тире на місці пропущеної дієслівної зв'язки. Обов'язкове і факультативне тире.

6. Другорядні члени речення. Означення, види означень, засоби їх вираження. Прикладка як різновид означення. Додаток. Види додатків. Морфологічне вираження. Обставина. Види обставин, засоби вираження.

7. Односкладні речення. Односкладні речення іменного типу: називні, генітивні, вокативні.

8. Односкладні речення дієслівного типу: особові односкладні речення (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові). Безособові та інфінітивні речення.
9. Неповні речення, їх різновиди: контекстуальні, ситуативні, еліптичні.
10. Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення. Пунктуація.
11. Відокремлені члени речення: означення (узгоджені, неузгоджені, прикладки), обставини, додатки. Уточнювальні відокремлені члени речення.
12. Речення зі вставними і вставленими компонентами (спільне і відмінне). Речення зі звертаннями. Пунктуація.
13. Складне речення. Структурно-семантичні ознаки складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення.
14. Сурядність і підрядність у складному реченні. Перехідні випадки між сурядністю і підрядністю. Складносурядні речення. Змістові відношення між частинами складносурядного речення. Розділові знаки.
15. Складнопідрядні речення. Складнопідрядні речення нерозчленованої структури (з підрядними означальними, займенниково-співвідносними та з'ясувальними).
16. Складнопідрядні речення розчленованої структури з підрядними обставинними.
17. Складнопідрядні речення з кількома підрядними: з однорідною супідрядністю, з неоднорідною та послідовною підрядністю, з кількома підрядними змішаного типу. Особливості пунктуації.
18. Безсполучникові складні речення з однотипними частинами. Змістовні відношення між частинами, інтонація, розділові знаки.
19. Безсполучникові складні речення з неоднотипними частинами. Двокрапка (змістові відношення між частинами та інтонація). Тире (змістові відношення між частинами та інтонація).
20. Період в українській мові; його структурні типи, особливості інтонації та пунктуації. Класичний період. Інші види періодів: обернений, обрамлений, обірваний.

21. Пряма мова. Розділові знаки при прямій мові. Заміна прямої мови непрямою. Невласне пряма мова.
22. Складні речення з різними видами зв'язку (складна синтаксична конструкція).
23. Текст, його складники і особливості. Складне синтаксичне ціле. Засоби і способи поєднання частин складного синтаксичного цілого.
24. Пунктуація. Розвиток української пунктуації. Принципи української пунктуації.
25. Система розділових знаків та їх основні функції. Зміни в сучасній пунктуації.

Завідувач кафедри філології
Коломийського навчально-наукового інституту

М. М. Васильчук